

Проф. Д-р Н. ЧАКИР (С. Р. Романија)

НЕКОИ МАТЕРИЈАЛИ ОД РОМАНСКИТЕ АРХИВИ ЗА ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНИЈА*

(Од крајот на XIX век до почетокот на XX век)

Здобивајќи се со независност по војната од 1877 година, факт што требаше да го признаат и големите сили на Берлинскиот конгрес од 1878 година, Романија води активна и конструктивна политика во Југоисточна Европа.

Како што во средниот век припадниците на поробените балкански народи од Турците, најдоа разбирање и азил на север од Дунав, исто така Романија сакаше за влашкото население од Македонија и другите краеве на Балканскиот Полуостров, права на школи и религиозни служби на мајчин јазик.

Романија затоа ќе ги следи со големо внимание сите настани на Балканот, а поради својата местоположба посебно е заинтересирана за сè што се случува во овој дел на Европа. Во овој смисол извештаите на романските дипломати акредитирани во Цариград, Скопје, Солун, Серез, Битола, Јанина и др., како и на инспекторите на романските училишта и цркви се од особен интерес и претставуваат важност не само за историјата на Романија, туку и за Отоманската империја, за Србија, Бугарија, Грција, Црна Гора, за македонскиот и албанскиот народ итн.

Во оваа моја кратка статија ќе се задржам само на некои материјали, кои се однесуваат на историјата на Македонија.

Уште во 1848 година, Николае Балческу, се интересираше за судбината на Власите во Отоманската империја, а во 1864 година се отвори и првото влашко училиште во Македонија, во селото Трново, Битолско.¹⁾ Бројот на влашките училишта расте по 1878 година.

Фондот „Casa Regala“ (Кралска куќа) во Државната архива на Романија во Букурешт, разните фондови и ракописи кои се наоѓаат во Романската академија, а најмногу политичките извештаи од Цариград во Архивот при Министерството за надворешни

¹⁾ Arhiva Stat. Bukuresti, Fond Minist. Instr. Publice, dos. 55d (1889).

* Превела од романски Кронева Султана

работи на Романија, осветлуваат важни настани на Балканот од годините 1878, 1883, 1885, 1886, како и последната деценија од XIX век.

Така од извештајот на романскиот конзул во Битола од 7 март 1898 година се гледа обидот на рускиот конзул од истиот град да се отргнати некои жители од поглаварството на Папата и да преминат кон Цариградската патриаршија, за азилот даден од манастирот Св. Наум кај Охрид на прочуениот Кајо кој беше прогонуван и следен од власта, како и за други настани од истата година²⁾.

Томот 37 од гореспоменатиот фонд поседува еден мемоар многу важен и интересен за ситуацијата во Македонија³⁾, како и материјали за различните и спротивните ставови на балканските држави за Македонија⁴⁾.

Настаните од 1900 година во Македонија, се содржани во материјалите за вилаетите Косово, Јанина, Битола и Солун.⁵⁾

Во 1900-та година, кога Отоманската империја претрпе големи загуби во војните во Азија, Соединетите Американски држави се обидуваат преку своите мисионери да навлезат во економскиот и политички живот на Турција⁶⁾. Тие покасно отвораат во Солун свој конзулат и во 1908 година го именуваат за одговорен капетанот Еванс Џонс⁷⁾. Со создавањето во Солун на една таква институција, САД успеале да создадат со Балканот „поблиски економски врски“ односно да создадат свој пазар⁸⁾. Во еден од извештаите се вели дека „сакаат да имаат свое пристаниште за следење на нивната флота во Солун и да се истакне нивното знаме“.⁹⁾

Извештаите нè запознаваат и за некои движења во Скопје во 1900 година, главно предизвикани од албанскиот елемент, обвинувајќи еден од вишите службеници на градот за кражба на пари. Романскиот конзул во Солун додава дека движењето беше и против странските конзули во Скопје, кои се мешаат во проблемите на месното население¹⁰⁾.

Извештајот на романскиот конзул во Битола од 1 септември 1901 година дава подробни податоци за дејноста на револуционерните комитети на ВМРО во Македонија, како увод во големото востание од 1903 година¹¹⁾.

---

2) Arhiva Minist. Afacerelo Externe, fond 21, Raporte politice de la Constantinopol, vol. 36, f. 73—74.

3) Arhiva MAE, vol. 317, f. 141—167.

4) Arhiva MAE, vol. 37, f. 158.

5) Arhiva MAE, vol. 38, f. 29.

6) Arhiva MAE, fond 21, vol. 38, f. 34.

7) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, f. 178.

8) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, f. 178.

9) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, f. 178.

10) Arhiva MAE, fond 21, vol. 38, f. 74.

11) Arhiva MAE, fond 21, vol. 39, f. 165.

Во 1902 година апсолутистичкиот режим на Отоманската империја предизвикува нови незадоволства во Македонија¹²⁾.

Во истата 1902 година султанот беше длабоко огорчен за смртта на Дервиш паша, еден од најстроумните и најспособните негови емисари,¹³⁾ кој испратен во мисија во Македонија беше убиен од некој си Ибраим¹⁴⁾.

Ситуацијата во Македонија и на други места уште повеќе се влошува. Турците го зајакнуваат со нови единици III корпус (низам, редиви, алаи) во вилаетите Солун, Косово, Јанина, Скадар, работа што не можеше да избегне од будниот поглед на конзулот¹⁵⁾. Благодарение на близкоста со полковникот барон Giesel de Geislingen, воено аташе на Австроунгарија во Цариград и Софија, романскиот дипломат Деруни успеал да добие копие од една доверлива оперативна карта за распоредот на сите турски единици, по дивизии, бригади, полкови, баталјони итн., од јануари 1903 година, која беше отпечатена од Врховниот штаб во Виена¹⁶⁾. Со зголемувањето на воените сили, „Турците прават големи насилија и злочини“¹⁷⁾. Овие насилија не можат да бидат запрени, поради што 1903 година избувна големото востание на македонскиот народ. Овој настан особено го привлече вниманието на романските конзули.¹⁸⁾

Бидејќи Власите од Крушово во текот на Илинденското востание настрадаа многу, по востанието Крушовчани кои живееше во Битола собраа помош за нив¹⁹⁾. Истото го стори и романската влада.²⁰⁾

Многу е интересно да се подвлече дека за време на востанието се извршени диверзии над турските железници и бродови поради што е изменет поморскиот курс и романските бродови „почнаа да го имаат фактички монополот на превоз на патници до Цариград и обратно“. Со извештајот се бара надгледување и будност, бидејќи во бродот „Guadalquivir“ експлодира бомба.²¹⁾ Заправо томот № 41 содржи материјали што се однесуваат на востанието од 1903 година. Инаку, извештајот поместен во наведениот том 41, испратен од Битола на 22 септември 1903 година, дава подробни податоци за востаничкото движење во Дебарско, Ресен, Охрид, Струга, Крушево, Кичево и за други околии и нахии.²²⁾

12) Arhiva MAE, fond 21, vol. 40, f. 14.

13) Arhiva MAE, fond 21, vol. 40, f. 47.

14) Arhiva MAE, fond 21, vol. 40, f. 47—48.

15) Arhiva MAE, fond 21, vol. 40, f. 111—115.

16) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 94.

17) Arhiva MAE, fond. 21, vol. 40, f. 130.

18) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 91 и натаму

19) Arhiva MAE, fond. 21, vol. 41, f. 31.

20) Arhiva MAE, fond 21, Записници од седниците на парламентот во 1903—1909 година.

21) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 95.

22) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 116—124, 124—127.

Во врска со развојот на настаните во време на востанието, во Крушово беше прокламирана република, наречена Крушовска република. За овој многу важен настан зборува извештајот на романскиот конзул во Битола од 6 октомври 1903 година испратен до Г. Деруни задолжен со работите на романската легација во Цариград²³). Во овој извештај се дадени и имињата на влашките благородници од Битола, Прилеп, Маловиштите, Крушово, Скопје, Солун, Велес, Невеска, Влашка Клисура, Лерин, Самарина, Авдела, Фурка, Нижополе, Бер и др.²⁴)

За овие влашки благородници локалните турски власти побарале да бидат ослободени од обвинение за востанието, со тоа што вината ја префрлија на востаниците, поради што овој извештај е многу важен.²⁵)

За да се смират Турците и да се воспостави редот, големите сили постигнаа согласност за безбедноста на оваа провинција и да ја доверат на европска жандармерија на чело со италијанскиот генерал Де Георгис.²⁶)

Согледувајќи ја подобрената економска и културна положба на Власите, лекарот Пандели Машу од Велес во својот многу интересен извештај од април 1904 година укажува на потребата од отворањето на една банка и висока трговска школа во Солун.²⁷)

За исти или слични работи зборува и извештајот на училишниот инспектор Дума од 16 јуни 1904 година подготвен по неговото патување извршено по наредба на министерот при романската влада Спирос Харат за положбата на влашките училишта²⁸). Во своето патување Дума, придружен од еден жандармериски офицер и еден полициски комесар и седум жандармериски коњаници, покрај посетата на влашките училишта, започна со оснивање на влашки општини²⁹).

Гореспоменатиот Дума, во својство на генерален инспектор на романските училишта и цркви во Турција во својот извештај од 22 септември 1904 година дава повеќе податоци за акциите на востаниците во Битолско, а посебно на илинденскиот војвода Митре Влаот и други.³⁰)

Во извештајот од 24 декември 1904 година истиот Дума обрнува внимание кон интригите на грчката црква против движењето на Власите во Македонија за еманципација. Во врска со тоа меѓу другото пишува: „има потреба од создавање на агенти кои ќе можат да ѝ се спротивстават на грчката пропаганда“.³¹) Борбата

23) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 176—179.

24) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 182—183.

25) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 160—161.

26) Arhiva MAE, fond 21, vol. 41, f. 243—246.

27) Arhiva MAE, fond 21, vol. 42, f. 78.

28) Arhiva MAE, fond 21, vol. 42, f. 163—165.

29) Arhiva MAE, fond 21, vol. 42, f. 165.

30) Arhiva MAE, fond 21, vol. 43, f. 30—33.

31) Arhiva MAE, fond 21, vol. 43, f. 216.

меѓу Власите и грчкото свештенство доаѓаше оттаму, што грчката црква им го оспоруваше правото на Власите да имаат свој митрополит, и ако турските власти го одобрија тоа.³²⁾

Така, во една проповед на грчкиот митрополит од 1904 година се вели: „Словените се надворешни непријатели на црквата, додека Власите се внатрешни, овие се змиите на нашата куќа и затоа се поопасни за нас, нив треба да ги удриме со најголема сила.“³³⁾

И покрај отпорот на грчката црква, во 1905 година свечено се освети романската капела (црква) во Битола, настан што беше забележан и од романскиот печат.³⁴⁾

Извештајот на Ал. Ем. Лаковару од 22/9 март 1905 година до романскиот ополномоштен министер во Цариград зборува за гледиштето на амбасадорите на големите сили акредитирани во Цариград за создавање на подобри услови за живот на населението во Македонија.³⁵⁾ Исто така во овој извештај се зборува и за односот на големите сили према барањата на Власите од Македонија.³⁶⁾

Во продолжение во извештајот Лаковару известува дека амбасадорот на Австро-Унгарија баронот Галице, му ветил дека ќе настојува кај Портата за признавањето на влашките општини по официјален пат, како и за нивното право да избираат мухтари, да имаат претставници во Меџлисот на вилаетите, санџаците и казите.³⁷⁾

Рускиот амбасадор Зеновјев го испрати лично својот надзорник кај Тахшин паша кого го наговорил да му телефонира на битолскиот валиа да ги подржи Власите во нивните културни барања.³⁸⁾

Во својот извештај од 14/27 март 1905 година споменатиот Ал. Лаковару информира за разговорот што го водел со султанот кој му изјавил дека е спремен да ги прифати барањата на Романците, но тешко е да потпише дефинитивен указ. Поради тоа, укажува, Лаковару ќе треба да се искористи поволната ситуација за „освојување на теренот“.³⁹⁾

Исто така во продолжение на извештајот се зборува и за признавање на еден влашки делегат во Комисијата за реформите на Отоманската империја во Македонија, за дадената дозвола од султанот за студирање на 12 стипендисти во Галата-Сарај за официјалното признавање на инспекторот на влашките училишта и

32) Arhiva MAE, fond 21, vol. 44, f. 49.

33) Arhiva MAE, fond 21, vol. 45, f. 143.

34) Arhiva MAE, fond 21, vol. 46, f. 22.

35) Arhiva MAE, fond 21, vol. 46, f. 35—36.

36) Arhiva MAE, fond 21, vol. 46, f. 35.

37) Arhiva MAE, fond 21, vol. 46, f. 35.

38) Arhiva MAE, fond 21, vol. 46, f. 35.

39) Arhiva MAE, fond 21, vol. 47, f. 12—14.

цркви и за наредбата за запишување на зборот „Влав“ во личните карти кои sluжеа при статистичкото пребројување на населението.⁴⁰⁾

На 9 мај 1905 година султанот издаде указ (ираде) со кој официјално е потврдено постоењето на влашкиот елемент во Турција. Со давањето на извесни граѓански права, слободната употреба на романскиот јазик во училиштата и црквите, грчката црква претрпе голем пораз.⁴¹⁾

Извештајот од 17/30 јуни 1905 година испратен до романскиот министер за надворешни работи од страна на романската легација во Цариград, претставува интерес за Македонија, бидејќи се однесува на патувањето на италијанскиот новинар Пелегрини, испратен од италијанскиот печат со задача да спроведе етнографска анкета во Македонија (бил под сомневање дека вршел и некоја политичка мисија).⁴²⁾ Пелегрини одседнал повеќе во Велес и Скопје, а требало да направи патувања и во Србија, Бугарија и Романија.⁴³⁾

Италија сметајќи се за една од големите сили, е многу заинтересирана за настаните на Балканот и затоа не е случајна и функцијата на италијанскиот генерал Де Георгие командант на италијанската жандармерија. Во врска со мисијата на Пелегрини интересен е извештајот на владот Мајмука, заменик на инспекторот на влашките училишта во Отоманската империја од 15 јуни 1905 година кој заедно со капетанот Зодн од жандармеријата во Македонија го придружуваше „новинарот“ Пелегрини. Новинарот Пелегрини, пишува Мајмука во својот извештај, вети дека италијанската влада ќе ја даде сета потребна помош за зачувување самостојноста на македонската територија.⁴⁴⁾

Во истата година, односно 1905, германската влада се согласи со предлогот на конте Ламсдарф кој предвидуваше големите сили да интервенираат во Цариград и Атина против територијалните претензии на грчката влада во Македонија, за да се смират духовите и биде осигурен мирот на населението во Македонија.⁴⁵⁾

Извештаите на романските конзули од Битола, Јанина и Солун од 1905 година ја прикажуваат економската, политичката и социјалната положба на Македонија од почетокот на XX век и наведуваат чести судрувања меѓу месното население и Турците поради нестабилниот режим.⁴⁶⁾

---

40) Arhiva MAE, fond 21, vol. 47, f. 153.

41) Arhiva MAE, fond 21, vol. 47, f. 197.

42) Arhiva MAE, fond 21, vol. 47, f. 197.

43) Arhiva MAE, fond 21, vol. 47, f. 205.

44) Arhiva MAE, fond 21, vol. 48, f. 129.

45) Arhiva MAE, fond 21, vol. 49, (види подробно).

46) Arhiva MAE, fond 21, vol. 50, f. 26—27.

Во Јанинскиот вилает султанскиот указ од 1905 година не е применет, а валијата Осман папаа отиде дотаму што го негираше постоењето на Власите. Од 13 влашки училишта работи само училиштето во Фрашари, додека комерцијалното училиште во Берат не беше отворено, бидејќи директорот бил затворен од турските власти.

Во продолжение на извештајот се вели дека во Битолскиот вилает постојат 54 училишта, отворени во 36 населени места и сите работат, а во 20-те цркви во 14 населени места, богослужбата станува официјално на романски јазик, благодарение на тоа што валијата е човек со широки погледи. Отворањето на училиштата е олеснето од турските власти. Во вилаетот вршат служба 26 мухтари Власи. Во Солунскиот вилает постојат 28 училишта разместени во 21 населено место и 14 цркви во кои служат 34 попови, а 24 Власи се мухтари. Со официјалното статистичко пребројување на населението се признава постоење на 32.000 Власи.⁴⁷⁾ Во Косовскиот вилает има 7 училишта и 5 попови. Во Скопје и Кочани купени се простории за училишта и цркви⁴⁸⁾ итн.

И покрај тоа што некои од спомнатите места не се од територијата на Македонија, ги наведовме за да се има еден општ преглед врз влашките училишта и цркви. Извештајот донесува заклучок: „ако се има предвид дека општата културна акција во Македонија стана сериозна за само 3—4 години, треба да признаеме дека резултатите се задоволителни“.⁴⁹⁾

Важен и интересен е и извештајот на Николае Батазија, училишен инспектор на влашките училишта и цркви во Солунскиот вилает од 19 јули 1907 година, кој дава преглед на положбата на сите училишта во вилаетот, а посебно на влашките училишта во Берско.⁵⁰⁾ Николае Батазија ќе учествува во Младотурското движење, ќе биде министер во Отоманската империја, потоа ќе се врати во Романија и ќе се занимава со пишување, особено од доменот на белетристиката.

Документите од 1907 година информираат за пристигнувањето на нови турски воени единици во Македонија. Така капетанот Фон Стремел, воен аташе на Германија, нè информира дека Турците ја зголемуваат војската во Македонија со нови единици со цел да го ликвидираат целосно ослободителното движење.⁵¹⁾

Исто така интересен е и извештајот од спомнатиот Николае Батазија од 2 ноември 1907 година кој укажува на положбата и еволуцијата на влашкиот елемент, неговото занимање и сл. Според Батазија најглавното занимање на Власите било одгледувањето на добиток, а најмногу на овци, кози; се занимавале и со кира-

47) Arhiva MAE, fond 21, vol. 50, f. 27.

48) Arhiva MAE, fond 21, vol. 50, f. 27.

49) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 2—8.

50) Arhiva MAE, fond 21, vol. 53, f. 131.

51) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 175—177.

цтво. Во Крушово пред 40 години постоеја работилници каде се изработуваа потковици за коњи, од кои еден дел се испраќаше (извозуваше) и во други градови на Турција. Затоа кираџискиот еснаф беше еден од најголемите и најсилните.⁵²⁾

Веќе од 1907 година со изработката на потковите и кираџиството останаа само спомените. Несигурноста по живот и имот, новите тешки даноци итн. допринесоа да се намали стравично бројот на стадата на овците.⁵³⁾ Поради тоа што Власите не располагаа со плодна земја, тие се принудени да се ориентираат на занаетчиство и трговија.⁵⁴⁾ Но во планинските подрачја каде си изградија уточишта за еден посигурен живот, не постоеја услови да се развие трговијата и занаетчиството, „и така почна процесот на преселувањето од планината в село и од село в град“.⁵⁵⁾ Многу од нив со своите семејства ги преминуваат државните граници на Турција и се населуваат во други држави каде се изложени на асимилација.⁵⁶⁾ „Нашата пропаганда, пишува Николае Батазиа, се врши преку училиштата и црквите. Ние немаме активност надвор од училиштата и црквите на културен план. Ни фалат методите со кои се користат Грците. Тие имаат секогаш нови книги, календари, брошури, имаат книжарници, додека ние ништо немаме од ова“.⁵⁷⁾ Во продолжение на својот извештај Батазиа пишува: „Има центри каде Ароманите ги застрашува една секојдневна денационализација како во Солун, Серез, Ксанти, Кавала итн. односно приморските градови каде влијанието на грчката култура и идеи се посилен и поопасни“.⁵⁸⁾

Треба да се набележи дека Батазиа многу често го поставуваше барањето за издавање весници за Ароманите. Покрај тоа, неговите извештаи содржат важни податоци за социјално-политичките прилики на Македонија.⁵⁹⁾

За историјата на Македонија од посебна важност е извештајот на Н. Батазиа од 30 октомври 1907 година. Истиот беше во граѓанската руска агенција и кај генералот Шостак, шеф на руската жандармерија во Македонија кој ја застапуваше теоријата дека во Македонија „нема ниту, Грци, ниту Бугари, ниту Власи, ниту Срби, туку само Македонци“.⁶⁰⁾ Понатаму, „... Сите тие се родени во нивната заедничка татковина Македонија, и дека дијалектот на нивниот јазик се разликува од јазиците на соседните држави“.⁶¹⁾

52) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 177—178.

53) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 179.

54) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 179.

55) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 179—180.

56) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 180.

57) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 180.

58) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 175—181.

59) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 193.

60) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 193—194.

61) Arhiva MAE, fond 21, vol. 54, f. 194.

Генералот Шостак тврдеше дека сите Македонци-христијани треба да заборават на меѓусебните разлики, да се обединат и со сета сила да го отфрлат турското ропство. Николае Батазиа, родум од Македонија, се сложува со оваа теорија на Шостак што се однесува до македонските Словени, но смета дека оваа теорија останува да се види дали е лична на генералот, или претставува нови погледи на високото руско општество.⁶²⁾

Материјалите содржат важни датуми и податоци за организацијата и активноста на европската жандармерија.⁶³⁾

Претставува важност и кореспонденцијата меѓу амбасадорите на големите сили и Портата за обновувањето односно продолжувањето на мандатот на граѓанските агенти и на финансиските инспектори, особено во Македонија.⁶⁴⁾

Поради настаните, 1908 година е многу важна за животот на Југоисточна Европа. Избувнува и успева буржоаската револуција во Турција, Австро-Унгарија ја анектира Босна и Херцеговина и др. Населението долги години затворено во границите на Отоманската империја, очекува не само реформи, туку и одделување. Но, практично се реализира многу малку.

Од извештајот на романскиот конзул од 20 септември 1908 година забележуваме дека добрата положба на Власите во ерата на конституционизмот е доведена во прашање. Причините се две: тешкотиите во кои се најде Отоманската лига при одржувањето на ветувањата што беа дадени на Власите (право на 2—3 пратеници во новиот парламент) и отсуството на дисциплината и амбицијата кај некои Турци, како и разијдувањата и судирите, особено со Грците.⁶⁵⁾ Заслужува да се наведе, како што укажува Николае Батазиа во својот извештај од 25 август 1908 година, дека грчката влада сака да ја исползува турската револуција, и бара да склучи сојуз со Младотурците за размена на некои окупирани територии.⁶⁶⁾

Во врска со тоа еден агент на грчката влада го посети и водеше разговор со Централниот комитет на Отоманската лига „Братство и просперитет“ во Солун. Грчкиот предлог беше одбиен од Централниот комитет чиј член беше и Николае Батазиа, од што може да се заклучи дека информацијата беше од најверодостоен извор.⁶⁷⁾

Во Генералниот Централен комитет, укажува Батазиа, нема ниту еден Грк и Бугарин.⁶⁸⁾ Се донесе решение да се оствари тоа со неодредени ветувања, а да се дискутира со грчкиот агент Петропулакис од една и Кемал бег (многу влијателна личност) и Николае Батазиа од друга страна. Од мерка на претпазливост Николае

62) Arhiva MAE, fond 21, vol. 56, f. 15.

63) Arhiva MAE, fond 21, vol. 56, f. 90 и натаму.

64) Arhiva MAE, fond 21, vol. 56, f. 117—118.

65) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55.

66) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, 78.

67) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, f. 79.

68) Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, f. 79.

Батазиа се претставил само како член на Централниот комитет, без да ја каже својата националност и дејноста.⁶⁹⁾ Се разбира грчкиот предлог беше одбиен односно барањето — низа територии, од кои голем дел се од Македонија, да ѝ се отстапат на Грција, како размена за сојузот меѓу неа и Отоманската империја на Младотурците. Овие информации дадени од Николае Батазиа се особено важни, бидејќи тој важеше за крајно влијателна личност во турските политички кругови.⁷⁾

Значи, последниот период од крајот на XIX и почетокот на XX век (1908) е многу бурен од историјата на Македонија: Илинденското востание и прогласувањето на Крушовската република (1903), бруталното задушвање на востанието од Турците, интервенцијата на големите сили и создавање на европската жандармерија, борбата на големите сили за постигнување на посилни позиции во оваа провинција и др. Во овие настани и влашкото население се бореше за подобар живот. Романската влада пак беше заинтересирана за ова население, сметајќи го за романско, за да има училишта и цркви на мајчин јазик и свои претставници во администрацијата и сл.

---

⁶⁹⁾ Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, f. 79—80.

⁷⁰⁾ Arhiva MAE, fond 21, vol. 55, 80.